

Thomas Bredsdorffs tale om grundtvigsk oplysning og ungdommen

Taler

Thomas Bredsdorff
Højskolestifter

Dato

21. oktober 1914

Sted

København

Omstændigheder

Fra kilden: Denne Tale blev holdt ved Vennemødet i København 21. Oktober 1914. Den blev senere trykt efter Manuskript i Højskolebladet, og Thomas Bredsdorff indleder den der med følgende korte Redegørelse:

Vi staar aabenbart med Hensyn til Ungdomsoplysningen i en »Brydningstime«, hvor adskillige mismodige Grundtvigianere har tabt den oprindelige Tro paa Kraften i den grundtvigske Oplysning og derfor er travlt beskæftigede med Tilvejebringelsen af et Kompromis med andre »Retninger« og »Metoder«, da de er bange for at tabe »Magten over Ungdommen«. De har nemlig desværre lært af visse andre at se paa Ungdommen som et Slags »mørkt Fastland« og paa Ungdomsoplysningen som en Kamp om, hvem der kan komme i Besiddelse af det største Territorium! Jeg tror imidlertid, at man som grundtvigsk Mand ikke saa meget er forpligtet til at spekulere paa »Erobringer« og Kapløb som derimod ganske ligefrem at meddele, hvad man selv holder af, til dem, der synes, de har Brug for det, – hvor faa eller mange de saa maatte været!

Og jeg tog mig da for i ovennævnte Tale at sige noget, gammelt og nyt, om grundtvigsk Oplysning, saadan som jeg selv er kommen til at holde af den, og saadan som jeg stadig tror, den findes iblandt os og udmærket kan klare sig med egne Midler og glæde sig ved, at den har sin egen indtil videre uundværlige Plads i dansk Folkeliv.

- 1 HVORFOR kaldes vi egentlig grundtvigske Folk? Ja, jeg vil have Spørgsmaalet forstaaet i Lighed med Herluf Trolles: »Hvorfor hedder vi Herremænd; hvorfor bærer vi Guldkæder« – thi jeg nægter ikke, at jeg opfatter det at høre med blandt de grundtvigske som en »Herremands«-Stilling, et Adelsskab i bedste
- 5 Forstand.

- Og saa kan vi jo gerne svare paa Spørgsmaalet med en Omskrivning af Herluf Trolles Svar: »Derfor have vi denne Ære«, fordi vi i Hjem og Skole og Kirke skal vidne om og forsvare den Oplysning, der først og sidst skal tjene det indre
- 10 Menneske og lære det, midt i Tiden, at arbejde for Evigheden.

Er den grundtvigske Oplysning da forskellig fra saa megen anden Oplysning?

- Herpaa skal jeg ikke give noget ligefremt Svar; men jeg skal sige noget om,
- 15 hvorledes vi møder denne Oplysning, og hvad jeg tror hører med blandt dens Ejendommeligheder. Og jeg vil her tage noget Hensyn til den Kritik, der ofte gøres gældende mod os netop i disse Tider.

20 Den grundtvigske Oplysning begynder i Hjemmet. Vi kan, Gud ske Lov, møde
den rundt om i vort Folk, hvad saa end Tvivlere og Skumlere maatte indvende.
Naturligvis kan Formerne for den være forskellige. Men jeg nævner her noget,
som minder om det, Jakob Knudsen har skildret i »Fremskridt«, og som
ingenlunde er forsvundet. I sin kønneste Skikkelse ser man det maaske i
25 Sønderjylland. Jeg tænker f. Ex. paa et Hjem dernede, hvor Forældrene under
uhyre vanskelige Forhold har gjort Hjemmet til en aandelig Fæstning. Det er
lykkedes dem at holde Børnene til Hjemmet, fordi det er blevet et virkeligt
Samfund, der har sine ikke blot praktiske, men aandelige Opgaver. Her kan man
samles, Forældre, Børn og Folk om danske Sange og Salmer, om Oplæsning og
30 andet lignende. Og fra smaa af kommer Børnene uden at vide det ind under de
største Magter i Verden: Folkets Aand og Menighedens.

Men en saadan Forstaaelse af Hjemmet som det lille, sluttede Samfund med sine
egne Opgaver, sin egen »Skole«, den er en Frugt af Grundtvigs Arbejde iblandt
35 os. Det var hans Disciple, der atter og atter fastholdt, at al grundlæggende
Oplysning, kristelig og folkelig, maa gives i Hjemmet og kan ikke overtages af
Staten. Sker dette, som vi jo stadig desværre er Vidne til, saa forvandles oftest
Aand til Aandløshed, eller Aandsfor nægtelse – og Hjemmene bliver hule og
tomme, da de er berøvede det, der alene kan fylde dem med aandeligt
40 Virkeligheds-Indhold.

Og naar jeg saa, idet jeg tænker tilbage paa den Forberedelse, som den egentlig
grundtvigske Ungdom har modtaget i Hjemmet, møder Klagerne over denne
Ungdom: at det ofte var og er saa vanskeligt at »faa Vished for, hvor den staar
45 folkeligt og kristeligt«, da maa jeg sige, at disse Klager ikke foruroliger mig i
nogen særlig Grad. Jeg skal ikke tale meget om de andres Syn paa Ungdommen
og dens Opdragelse. Jeg minder blot om, at i vore Krese er der eet, som mange af
os regner det for et Adelskab at værne om: det er Ærbødigheden for det
aandelige Livs stille og naturlige Vækst. – Kan være, at vi nu og da var for
50 ærbødige; jeg ved det ikke. Men det ved jeg, at jeg hellere vil gaa til den Side end
til den anden.

Naar det nemlig gælder Kærlighed og Tro – og derom mener vi, det især gælder
– da har vi forstaaet bedre end andre, at ethvert Pres er af det onde. I
55 Kærlighedens og Troens Verden spørges der først og sidst om Virkelighed. Kan
jeg lade være med at elske, saa elsker jeg vist ejheller, og kan jeg lade være med at

tro, saa er min Tro kun lidt bevendt, hvor meget jeg saa end af mange Grunde maatte anstrenge mig.

60

Den største Lykke, der kan times et Menneske, det er at glemme sig selv i Kærlighed eller Tro – helt ud, saaledes, at man slet ikke opdager, at man er i den Tilstand.

65 Den Lykke vilde vi gerne hjælpe de unge til at opleve.

Men vi kan godt indrømme det, vi grundtvigske Folk, at her har ikke blot andre, men ogsaa vi syndet meget. Vi har ofte været saa uhyre »geskæftige«, saa bange for, at hvis vi ikke sikrer os, at de unge nu ogsaa er baade folkeligt og kristeligt i
70 Orden, saa gaar det galt. Vi har været og er stærkt fristede til at kommandere de unge under Aandsfanerne – til at faa dem rubriceret og indrulleret, kort sagt: mønstrede. Det er jo i Tidens Aand. Mange Ungdomsoplysere arbejder netop saaledes og faar deres Folk gjort i Stand. Og saa kan man møde saadan en »kristelig interesseret« ung Mand, der kan tale med om alt muligt kristeligt;
75 som maaske læser i Bibelen hver Dag osv. – hvis Kristendom jeg nødtigt betvivler, men overfor hvem jeg dog siger til mig selv: jeg har set Træer, hvor Krone og Bladfylde aabenbart var blevet større, end Roden kunde svare til. Og Træet blæste om. Mon dette unge Menneske har Rødder dybe nok til at bære hele denne kristelige »Udviklethed«?

80

Og for at nævne en enkelt Ting: dette med Bibellæsningen; det snakkes der jo fra visse Kanter saa meget om. Jeg indrømmer, at vi er ikke stærke Læsere af Bibelen i de grundtvigske Krese. Men jeg vil ogsaa bestemt hævde, at man deraf aldeles ikke kan slutte sig til noget sikkert angaaende de unges Gudsforhold. Jeg véd de
85 unge fra vore Krese, som f. Ex. har gaaet med Hjærtet fuldt af Grundtvigs bibelske Sange og hans Salmer. Man kunde godt sige, at Grundtvig havde læst Bibelen for dem og oversat den. Hans Sange og Salmer blev deres Bibel. Den var indsunget i dem, saa de slet ikke kunde frigøre sig for den. Jeg paastaar, at Sange som »Jeg gik i Marken« o. a. blev mere levende Eje hos mange end maaske hele
90 det gamle Testamente kunde være bleven. Og at Salmer som »Vidunderligst af alt paa Jord«, og alle de mange, mange andre, for adskillige Mennesker fik langt mere Betydning end deres Læsning i Ny Testamente vilde have haft.

Hermed være intet sagt om Bibellæsning i og for sig. Jeg har selv paa Højskolen
95 indrettet det saaledes, at der gives Timer i Bibelkundskab for dem, der ønsker

det.

100 Som jeg allerede har sagt det: Det er muligt, at de i grundtvigske Krese
undertiden var for bange for aandeligt Pres – men de forstod noget af den
Kunst at give det, de ejede, saaledes, at det blev til en indre stærk Lykkefølelse
hos dem, der lyttede.

105 Og det var jo det, der stræbtes efter. Ogsaa hvor det gjaldt Fædrelandet. Vi
ængstedes ogsaa her for, at det levende Indhold, der rummes i dette Ord: de
historiske Minder, Sangene, Danebrog skulde blive noget udvendigt: et
Knaphulsmærke, en Uniform. Der var og er jo Folk nok, som sørger for den
udvendige Side – saa kunde vel vi andre have Lov at lade den ligge!

110 Man sagde om os, at vi sakkede bagefter. Vi var ikke i Fronten ved de
»nationale« Foretagender og Fester. Vi brød os jo f. Ex. heller ikke om, at vore
Drenge drog rundt paa »Danebrogs-Dagen« og solgte Sløjfer til
Fædrelandskærlighedens Opvækkelse. Vi læste ganske vist Opraab til Drengene
(!) om, at de skulde vide, at de løste en fædrelandsk Opgave ved dette »Arbejde«
115 osv. Men vi ønskede slet ikke, at vore Drenge skulde faa nogen Følelse af, at de
»virkede« for Fædrelandet. »Alt stort sker tyst«, hedder det. Og
Fædrelandskærlighedens Vækst, den sker tyst. Vi har altid ment, det ligesom
kom af sig selv, at Børnene elskede Flaget. Det hørte jo med til Hjemmets
Minder.

120

Og naar man saa siger til os: Ja, men alt det kan kun gælde de gode Hjem, saa
svarer vi: Der er meget, som maa bruges som Nødhjælp overfor dem fra de
daarlige Hjem. Men lad os være enige om, at de gode Hjem ikke skal indrette
deres Opdragelse efter de mindre gode eller de helt usle!

125

Og i god Samklang hermed staar det, naar vi i grundtvigske Krese overhovedet
ikke har været meget drevne i at moralisere. Man har bebrejdet os dette. Vi er
ikke tilstrækkeligt paa vor Post, hedder det. Vi sørger ikke for at have
uforfærdede Zions Vægtere – og Moralens Pladshunde – der kan advare og
130 afstraffe. Derfor er det grundtvigske ofte blevet et sørgeligt Sammensurium.

Men jeg tror, at vi ogsaa her i nogen Maade tør henvise til Grundtvig. Han var
heller ikke Moralprædikant. Han forkyndte sin Tro og sit Haab. Og han var
ingen Natugle, der tudede uhyggeligt om Folkets, og især Ungdommens

Usseldom – men en Lysets Tjener, der i Tro paa Guds Kærlighed lod Solen skinne. Hans Glæde over Livet strømmede i Varmebølger udover Folket. Og det groede rundt om i Folkeliv og Menighedsliv. Det blev jo ved at tone gennem hele hans Gerning, det glade Vers fra »Nyaarsmorgen«:

140

*At Natten er svunden
med Skyggernes Hær,
og Solen oprunden
til heltelig Færd,*

145

*at glødende Voven
har favnet dens Glans,
at straalende Skoven
den byder sin Krans,
at liflig min Tunge*

150

*har Lyst til at sjunge,
det ingen aftrætte mig skal!*

Det maa vel være, fordi man har glemt saadanne Toner, og med dem vort egentlige Adelskab, at saa mange iblandt os har ladet sig skræmme af selv gode
155 Moralisters Veraab og Krav om mere Dyd og gode Gerninger blandt Grundtvigianerne. Mange fik aabenbart ond Samvittighed, naar de saa, hvorledes Værkhelligheden andetsteds blev sat i System. Saa faa tør af Hjærtet tro paa Kraften i det, der forkyndes, det, de dog gav deres Hjærte engang. Vi har set kummerlige Exempler paa, hvorledes man her og der ængstedes saare for, at
160 Ungdommen skulde vildledes, hvis det ikke atter og atter under dens Paavirkning i den ene eller den anden Forening betonedes, at Virksomheden »foregik paa kristelig Grund«, og at man garanterede nogenlunde den rette Sæbekælder-Opfattelse f. Ex. af Poesiens og Moralens Forhold til hinanden.

165

Og alt dette kunde maaske være saare priseligt, hvis det under al denne Iver havde været muligt at holde den sande Moral klar af Moral-Svindelen. Men det er aabenbart, efter hvad man stadig erfarer, en overordentlig vanskelig Sag. Den sande Moral er noget besynderligt stilfærdigt – en stille, men uhyre stærkt virkende Magt. Den vokser frem af Kærlighed og Tro. Og dær, hvor disse
170 virkelig er tilstede, dær er den sande Moral ogsaa altid. Og dær gør den sig gældende, oftest maaske uden et Ord.

Moral-Forkyndelse kan derfor ej heller gøres til en Specialitet, til et Haandværk,

175 hvad tydeligt nok mange tror. Man kan jo nok »leve af« at moralisere – men i samme Øjeblik, man gør det, er det rigtignok Svindel. Det man reklamerer med, er i Virkeligheden borte. Det kan overhovedet ikke eksistere sammen med Reklamen for det. – Og Virkningen af den haandværksmæssige Moralisering – ja, vi kender den godt: een Slags Mennesker væmmes ved den, ja ledes maaske
180 endog ved de Idealer, der skal forkyndes paa den Vis. En anden Slags gasser sig kun farisæisk over de andres Ryggesløshed.

Det er vel overflødigt at sige, at ogsaa vi grundtvigske Folk af al vor Magt vil være med til at hjælpe Ungdommen gennem Fristelserne, beskytte den, saa vidt
185 det er os muligt. Men vi har af Grundtvig lært, at det bedste hidtil alle Dage var at fylde Ungdommens Sjæl saaledes med Aandslivets bedste Indhold, at der helst slet ikke blev Plads til noget andet. Der er endog dem iblandt os, der har ment, at man f. Ex. kunde vække en saadan Kærlighed hos Børn til Danmarks Historie, at de ikke skulde kunne tænke paa nogen anden »Forelskelse«, før de var atten
190 Aar! Lad det nu være et stærkt Ord, saa er det vel dog sandt nok, hvad Jakob Knudsen har hævdet, at den sanselige Erotik har spillet en saa meningsløs stor Rolle hos vore Dages Forfattere, fordi Poesi, Religion, Historie osv. var blevet mer eller mindre maskinmæssigt behandlet i Skoleundervisningen. Og naar et Menneske bedrages for den virkelig poetiske og religiøse, historiske Næring, saa
195 han ikke faar Lejlighed til at møde Livets aandelige Virkelighedsmagter, da vil det sanselige med sin legemlige Virkelighedsmagt besejre ham. Der er intet til at tage det op med den.

Det er tydeligt nok, at mange grundtvigske Folk har glemt, hvad de her er sat til
200 at hævde. Glemte f. Ex. hvad Poesien betyder. De stammer dog ellers lige ned fra den Tid, da de rimede Moralprædikanters Magt blev brudt – fra Romantikens Guldalder. Med Oehlenschläger har de haanet den »Poesi«, som ikke var en Magt i sig selv, men kun et Trækdyr i de moralske Systemers Trædemølle. Men de faldt tilbage til »Læredigtet« eller tog til Takke med den »poetiske«
205 Husflidskost, som vi altid har haft Overflod paa. De ængstedes for den Digtning, hvori Aandernes Kamp genlyder, og hvori Livet aabenbarer baade sin Magt og sin Afmagt. Hvem husker f. Ex. ikke, hvor Jakob Knudsens Digtning forkætrede indenfor saakaldte grundtvigske Krese, fordi man i denne Digtning vel nok mødte Kristentro – det kunde man vanskeligt nægte, skønt man ofte
210 gerne vilde – men samtidig mødte det friske, uforfalskede, man kunde sige hedenske Natursind og Poesiens vilde Fugl fra de store Skove, hvis Vingesus jog mangan Læser i Rædsel tilbage til Føljetonerne.

215 Man huskede ofte ikke længere, hvad Grundtvig selv lærte af den store Poesi, og
hvorledes i hans egen Digtning netop de vældigste Kræfter brydes. Ogsaa om
Poesiens Verden gælder det, at den er, hvad Grundtvig kalder »Tankens og
Troens og Vidskabens Land«, om hvilket det jo hedder, at det mest ligner en
»Strand, hvor kun i Blæst man ser Bjærgtoppen hvid, og hvor kun Livet sig
220 rører i Strid.« Det er en saadan Digtning, der kan løfte Folket – ikke just den af
Boghandlerne til Konfirmationsbrug anbefalede. Det, vi maa kræve af Digteren,
er, at han, under Ansvar for Livets egen Sandhed, udtaler sig »af ganske Hjærte,
Sjæl og Sind«, som Poul Møller siger. Og hans Værk skal give os, naar vi ikke er
umyndige, det, der brød frem hos ham i stille, alvorlige Stunder, naar Larmen
225 tav og Livets skjulte Kilders Rislen lod sig høre dybt under Dagligdagens
Aflejringer. Kun ved at møde dette Liv hos Digteren, næres Livet hos Læseren.
Og kun den store Poesi kan rejse den store Længsel i et Menneske, den, der først
stilles hos Gud. Den store Poesi peger ud over sig selv, thi den kan kun give
Billedet, eller Skyggen af det evige, hvorom den taler.

230

Det hører med til vort Adelskab at holde Udsigten fri til Poesiens Højland, ja til
at hjælpe ikke mindst Ungdommen til at vove sig derop, uden at vi ved hvert
Skridt optræder som Barnepiger – og uden at betage den Lysten til at færdes dær
ved Anbringelse af idelige Forbudsplakater, hvor Vejene til de uendelige
235 Udsigter maaske ikke er helt ufarlige. Den, der vil have med Opdragelse og
Oplysning at gøre, maa tro paa, at det gode er stærkere end det onde. Uden den
Tro bliver al aandelig Paavirkning til Dressur. Og Dressurens Værdi er lig Nul,
hvor den Afgørelse i Menneskets Liv skal træffes, der evigt bestemmer dets
Skæbne.

240

Der kunde siges mange, mange andre Ting om det her fremdragne Emne. Men
jeg har kun villet berøre nogle af de i Øjeblikket brændende Spørgsmaal, under
hvis Behandling jeg stærkest har savnet Klangens af de grundtvigske Toner.

245

Kilde

Bredsdorff, J. (1924). Et udvalg af hans foredrag og artikler. Udgivet af hans hustru. Det schönbergske Forlag.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

250

Tags

Foredrag

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/thomas-bredsdorffs-tale-om-grundtvigsk-oplysning-og-ungdommen>

255

260

265

270

275

280

285

290